

»Majne libe domovina
alte slave djedovina
šrajben ti ovo pismo,
jer se lange vid'li nismo.«

Ali ni pisanje na vlastitom jeziku ne ide više lako:

»Ne ljuti se što sve više mucam
i hrvatski što samo natucam
to je što nas krađu australije
što evropama kopamo prolaze za
fakalije.«

Zato našem čovjeku u tuđini:

»Od bola pucaju nam guše,
kad se sjetim da nas mulci puše.
Čitav paklo, a za jednu marku.
halbe pijem, halbe geben marku.«

I što onda čovjeku ostaje drugo nego:

»kako alzo da se čovjek onda
kao neka anakonda
ne smota oko svoje boli
i još jače te ne voli
i još jače te ne moli.«

Zato neka se pjesma sama dovrši:

»Učini da opet tobom ozaren hodim
kamen rukom
srce zemljom da oplodim
dosta u tuđini ja se skrih
ich liebe nur dich.«

I tako se iz napaćene duše našeg čovjeka uzdigla potreba da se unatoč olujnim prijelomima vrati svom rodnom pragu koji će mu čuvati sve ono što mu je tuđina ugrozila: od jezika, običaja pa do obitelji i djece koja, rodivši se vani, više ni jezikom, a niži duhom, ne razumiju one koji su ih rodili.

A o vjeri da i ne govorimo!

Zato se na kraju pomolimo i u životu borimo samo za jedno: da što prije ovakvi izbori pjesama odu u nepovrat prošlosti, da im više u budućnosti ne bude novih predstavnika ni u jednoj umjetnosti!

KONAČNO KNJIGA O SLAVONIJI

SLAVONIJA, *Osijek*, 1980.

»Dokle ćeš još, slavno ime
Slavonijo, Spavati?«
(S. Marjanović, hrvatski pisac
iz Pečuha, 19. stoljeće)

Juraj Lončarević

Konačno, nije nikakva tajna da je taj teren poslije rata bio nekako zapostavljen u našoj kulturnoj publicistici. Osamljeni pojedinci koji su na njemu željeli nešto učiniti (Radauš, Peić, Balentović i drugi) bili su kao iznimke samo

dokazom toga pravila. Kao da se cijeli smjer našeg kulturnog razvoja i interesa okrenuo od panonske problematike k mediteransko-dinarskoj! Naravno, nitko ne bi imao ništa protiv tome, kad se ne bi pritom namećala misao da je to ipak učinjeno na račun zapostavljanja i potiskivanja naše Panonije.

Čini se, na svu sreću, da danas možemo ipak pratiti proces koji ima obrnuti interes, jer ono što se nekad i pretjerano namećalo kao da je ustuklo pred onim što je bilo sve do nedavna potisnuto, a to je kulturni interes za naše ravničarske krajeve.

Zato knjiga SLAVONIJA, što ju je izdala Privredna komora Slavonije u Osijeku uz pomoć Litokartona dolazi upravo u pravi čas. Zadržat ćemo se, dakako prema profilu časopisa, na njezinu drugom dijelu koji nosi naziv IZ KULTURNE BAŠTINE SLAVONIJE I BARANJE. (U prvom je dijelu prikazan privredni razvoj 13 slavonskih općina.)

U ovom izdanju surađuje više autora. Tako Matko Peić piše o UMJETNOSTI U SLAVONIJI. Njegovim smo prilogom dobili vrlo zaokruženu sliku o likovnim umjetnostima na tom području. Tu susrećemo i tvrdnje koje imaju snagu otkrića. Najznačajnija je ona, da je tijekom stoljeća bila Slavonija područje širom otvoreno raznovrsnim kulturnim utjecajima sa Zapada i s Istoka, unatoč tvrdnji našega Ivana Česmičkog koji u 15. st. piše: »Panonija je onaj dio koji Slavonijom zove se sada, ima poviše sela, a ni jednoga grada.«

U Slavoniji su radili umjetnici koji su imali izravne veze s talijanskom renesansom. Mnogo je toga, dakako, nestalo u ratnim vjhorima, kao na primjer tvrđave renesanskog tipa koje su branile od Turaka prilaz Budimu ili Beču, pa su tako nestali mnogi vrijedni primjerci izvanrednih stilskih osobina koje inače možemo naći u Dalmaciji, tek u drugom redu ugroženog od Turaka. Peić nadalje govori i o do nedavno nepoznatom pojmu tursko-fratarske umjetnosti (sakralni spomenici građeni pod Turcima), pa o austro-španjolskoj i jezuitskoj umjetnosti. Napose ističe iznimne freske u Slavonskoj Požegi u crkvi sv. Lovre (14. st.), koje su otkrivene tek 1964. godine, a predstavljaju najkvalitetnije zidno slikarstvo Hrvatske. U 18. st. umjetnosti na ovom terenu počinju i međusobno korespondirati; dakle davno prije Moderne! Barok i rokoko nalaze se podjednako u književnosti kao što se mogu naći u likovnim umjetnostima. Kanižlićeva *Sv. Rozalija* najbolji je primjer! Ona je izraz baš one duhovne klime koju predstavlja uvezeno crkveno posude i ruho iz Italije ili Njemačke. Pritom ne treba zaboraviti ni na pučku umjetnost ukrašavanja našeg šokačkog muža ili žene!

Sve je to prirodno dovelo do predstavnika vrhunskog slikarskog izraza u Hrvata u liku Kraljevića, Čikoša, Crnčića, Beoića i drugih koji su svi potjecali baš iz ove naše pokrajine.

Važan dio knjige zauzimaju studije o hrvatskoj književnosti i književnicima u Slavoniji. O usmenoj književnosti u Slavoniji piše dr. Čubelić (prvi dio njegove studije nije u izravnoj vezi s temom pa se stječe dojam da je slučajno ušao u ovo izdanje), a o pisanoj književnosti mr. Jakšić, dok zaslužni Vlado Rem obrađuje književnost druge polovice 19. st., a dr. Šicel od Moderne prema suvremenoj, da bi se na kraju našao drugi Remov prilog: Ratna književna generacija Slavonije.

Takva je periodizacija nedostatna. Nema u njoj najkvalitetnijih predstavnika slavonske književnosti između dva rata od kojih su mnogi tek umrli, a neki su i danas živi. Napose se to odnosi na Maru Švel Gamiršek, zasigurno najvećeg hrvatskog predstavnika naše »šokačke problematike« između dvaju ratova, a i poslije. To je posve nerazumljivo i neopravdano! Ipak i ovakva kakva je (uz mnoge lektorske i tiskarske pogreške), ta je knjiga vrijedan prilog upoznavanju te naše, još uvijek, zapostavljene pokrajine.